

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Var det gott?

En studie om barns delaktighet under måltiden

Ulrika Lundén

KUFA/ BL1/ LAU 990

Handledare: Anette Hellman

Examinator: Torgeir Alvestad

Rapportnummer: VT 11-2920-28

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Var det gott? En studie om barns delaktighet under måltiden

Författare: Ulrika Lundén

Termin och år: Vårterminen 2011

Kursansvarig institution: Institutionen för Pedagogik, kommunikation och lärande

Handledare: Anette Hellman

Examinator: Torgeir Alvestad

Rapportnummer: VT 11-2920-28

Nyckelord: inflytande, delaktighet, demokrati, samspel, måltid

Sammanfattning:

Inflytande och delaktighet är en del i förskolans demokratiuppdrag enligt Läroplan för förskolan, Lpfö 98 (Skolverket, 1998) och med en kvalitativ metod ville jag undersöka barns delaktighet under måltiden på en förskola. Med ljudupptagning och observation har jag studerat hur pedagoger inspirerar barn till delaktighet och på vilket sätt de samspelar. Resultatet visade glada, positiva och engagerade pedagoger som med sitt förhållningssätt försökte närma sig barns livsvärldar genom att ta barns perspektiv. I en samspelande atmosfär gavs barnen förutsättningar till delaktighet med en uppmuntran om tilltro till sig själv som en kompetent medmänniska. I meningsskapande och utvidgade dialoger inbjöds alla barn i måltidens gemenskap. En av de grundläggande mänskliga rättigheterna handlar om demokrati och med pedagogers strävan efter att varje barn skall utveckla en förståelse för demokrati tar man ett ansvar för den långsiktiga sociala hållbarheten i vår globala värld. Jag önskar att min studie bidrar till att verksamma pedagoger inspireras att lyfta diskussioner om det demokratiska arbetet i förskolan.

Förord

Min något mödosamma men mycket spännande, utvecklande och roliga resa till att bli lärare har nu nått sitt mål och summeras i denna uppsats. Innan jag sätter den sista punkten vill jag rikta ett stort och varmt tack till de barn och pedagoger på den förskola där jag gjort min studie. Med ert positiva bemötande och välkomnande gav ni mig en inblick i verksamheten och lät mig ta del av er vardag. Utan er delaktighet hade mitt examensarbete aldrig kunnat genomföras. Tack Anette Hellman, som med sitt glada sätt, sin värdefulla och utvecklande respons handlett mig under arbetets gång. Jag vill också tacka arbets- och kurskamrater som diskuterat tankar och idéer, släktingar och vänner som uppmuntrat och entusiastiskt hejat på. Tack till min kära syster, Hanna Björk, för engagerad läsning och värdefulla synpunkter. Ett särskilt stort och hjärtligt tack till Erik, Gustav och Fredrik som med sin kärlek, glädje och trygghet tålmodigt stöttat mig i alla lägen och gett mig inspiration.

Ulrika Lundén

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	3
INLEDNING	5
DISPOSITION	6
SYFTE	6
FRÅGESTÄLLNINGAR.....	6
STYRDOKUMENT OCH LITTERATURGENOMGÅNG.....	7
STYRDOKUMENT.....	7
TIDIGARE FORSKNING	7
TEORETISKA PERSPEKTIV OCH BEGREPP.....	10
SOCIOKULTURELLT PERSPEKTIV	10
BARNNS PERSPEKTIV OCH BARNPERSPEKTIV	11
INFLYTANDE OCH DELAKTIGHET.....	12
BARNNS LÄRANDE	13
PEDAGOGISKA ATMOSFÄRER OCH SAMSPEL.....	14
HÅLLBAR UTVECKLING.....	15
METOD OCH GENOMFÖRANDE.....	17
VAL AV METOD.....	17
UNDERSÖKNINGSGRUPP OCH URVAL.....	18
GENOMFÖRANDE	19
ANALYSMETOD.....	20
ETISKA PERSPEKTIV	21
METODDISKUSSION.....	21
RESULTAT	23
MATRUMMET	23
UTVECKLAS OCH LÄRA I EN SOCIAL KONTEXT	23
LYSSNA PÅ BARNET	25
FÖRSTÅ DEMOKRATI	27
BRY SIG OM VARANDRA	29
DISKUSSION.....	30
SLUTORD	31
REFERENSER.....	32
BILAGA A: MISSIV	34

Inledning

Den här uppsatsen handlar om hur barn görs delaktiga i en vardagssituation. Inflytande och delaktighet är en del i förskolans demokratiuppdrag och en förutsättning för lärande enligt Läroplan för förskolan, Lpfö 98 (Skolverket, 1998). Jag har ofta tänkt och funderat på hur det demokratiska arbetet rent praktiskt går till på förskolan. Hur lyfter pedagoger dessa frågor och på vilket sätt samspelar de med sina medmänniskor?

Jag avslutar snart min utbildning till lärare. Studierna tillsammans med mer än femton års arbetslivserfarenhet inom barnomsorgen, förskolan och skolan har utvecklat min förståelse för det viktiga demokratiska arbetet bland de yngre barnen på förskolan och gett mig fördjupade pedagogiska och didaktiska kunskaper i ämnet. Som lärare i förskolan har man ett betydelsefullt arbete då förskolan skall lägga grunden för ett livslångt lärande i en social och kulturell miljö som utvecklar barns sociala och kommunikativa kompetens. Vi uttrycker och förmedlar vi oss med det språk vi har och förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter för att ges möjlighet att kunna påverka sin situation. Detta följer en av Barnkonventionens (Utrikesdepartementet, 2006) fyra grundläggande principer där det står att barn har rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i de frågor som berör honom eller henne i relation till ålder och mognad. Min uppfattning är att när barn uppmuntras att berätta och lyssna, samarbeta och vänta på sin tur stärkas deras utveckling av den demokratiska förståelsen. Det är en viktig process och jag är intresserad av hur pedagoger uppmuntrar denna utveckling i förskolan där många barn är tillsammans.

Förskolans verksamhet skall erbjuda barn en god pedagogisk verksamhet där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. Illeris (2007) skriver att allt lärande är situerat, den som lär är integrerad i ett lärande och ingår i ett samspel i en viss social och samhällelig kontext. Lärandet baseras på såväl samspelet mellan vuxna och barn som på att barn lär av varandra (Skolverket, 1998). Enligt Skolverket¹ ökar andelen inskrivna barn i förskolan vilket gör att många barn i dagens svenska samhälle vistas där under sina första levnadsår. De flesta barn äter således många av sina måltider utanför hemmet vilket medför att andra vuxna, förutom föräldrarna, påverkar barnens matvanor.

På förskolan serveras dagligen frukost, lunch och mellanmål. För att den pedagogiska måltiden ska bli en situation som är i linje med läroplanens mål att barn skall ha möjlighet att utveckla sin sociala och kommunikativa kompetens bör man som vuxen och pedagog ha ett förhållningssätt som en god förebild genom att vara flexibel, lyhörd och uppmuntrande. Livsmedelsverket² menar att en måltid har stor betydelse för människans hälsa, prestationsförmåga och välbefinnande men den är också en viktig stund för social och kulturell gemenskap. Förskolan har, enligt Livsmedelsverket, goda möjligheter att främja en hälsosam livsstil med bra matvanor på ett positivt sätt. Bra mat och fysisk

---

¹ <http://www.skolverket.se/sb/d/1663/a/20786>

² <http://www.slv.se/sv/grupp1/Mat-och-naring/Mat-i-forskola-och-skola/>

aktivitet gör att barn blir pigga och får lättare att leka och lära. Med ett hälsofrämjande arbete i förskolan grundläggs goda måltidsvanor och matglädje för en hållbar hälsa. Detta ställer stora krav på pedagogerna, den pedagogiska miljön och verksamheten. Livsmedelsverket rekommenderar förskolan ett antal goda principer för måltidssituationen, bl.a. att ge alla barn möjlighet att äta i lugn och ro. Hur fungerar det när många (små) barn skall äta tillsammans?

Med detta som utgångspunkt vill jag med min studie undersöka och inrikta mig på måltidssituationens förutsättningar för barns delaktighet i sin vardag ur ett sociokulturellt perspektiv, där interaktion och samverkan står i centrum. Jag önskar att min undersökning kommer att uppmuntra andra pedagoger till reflektion och diskussion om det demokratiska arbetet med barnen på förskolan.

I min text har jag kallat de som arbetar med barnen både lärare och pedagoger, någon gång även vuxna, och dessa begrepp ska i denna uppsats förstås som liktydiga.

Disposition

Inledningen följs av studiens syfte och frågeställningar. Därefter redogör jag för de gällande styrdokument och den tidigare forskningen som är relevant i förhållande till syftet. I nästa avsnitt beskriver jag det teoretiska perspektivet och de centrala begrepp jag valt att utgå ifrån. Följande del behandlar studiens metod, undersökningsgrupp och urval, genomförande, analysmetod, etiska perspektiv och avslutas med en metoddiskussion. Därpå redovisas undersökningens resultat och slutligen förs en diskussion. Rapporten summeras i slutordet.

Syfte

I denna studie kommer jag att undersöka barns delaktighet under måltiden på en förskola. Jag vill med min undersökning studera hur pedagogerna uppmuntrar barn att påverka sin medverkan och sitt deltagande i en vardagssituation.

Frågeställningar

Jag kommer att fokusera på följande frågeställningar;

Hur inspirerar pedagogerna barn till delaktighet?

Vad får barnen inflytande över?

På vilket sätt samspelar pedagoger och barn?

Styrdokument och litteraturgenomgång

I detta avsnitt redogör jag för de styrdokument och den tidigare forskning som gjorts och som är relevant till studiens syfte. Jag börjar med att koppla de styrdokument som ligger till grund för det demokratiska arbetet i förskolan och därefter följer en redogörelse av tidigare forskning i ämnet.

Styrdokument

Som offentlig verksamhet styrs den svenska förskolan och skolan ytterst av staten via de politiska beslut som demokratiskt fattas i riksdag och regering. Dessa beslut grundar sig på FN:s Konvention om barns rättigheter (Utrikesdepartementet, 2006). Konventionen innehåller de rättigheter som gäller alla barn och ungdomar i hela världen. Riksdag och regering fastställer de nationella målen, de mål som förskola och skola i Sverige ska arbeta mot men ansvaret för att förverkliga dessa ligger sedan hos varje kommun. Enligt den nu gällande skollagen är alla kommuner skyldiga att ha en skolplan som visar hur kommunens skolväsende skall utformas och utvecklas. Skollagen, som förskola och skola är förpliktigade att följa, innehåller de grundläggande bestämmelserna om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg och skola. Läroplanerna är ett exempel på föreskrifter från skolverket, som är bindande och som skall följas.

I Barnkonventionen (Utrikesdepartementet, 2006) står att barn har rätt att uttrycka sina åsikter och tas på allvar i frågor som rör dem själva. Enligt Läroplan för förskolan, Lpfö 98 (Skolverket, 1998) skall förskolan vara en levande social och kulturell miljö som stimulerar barn att ta initiativ och som utvecklar deras sociala och kommunikativa kompetens. Förskolan skall ge barn grundläggande förståelse om vad demokrati är. Varje barn skall ges möjlighet att utveckla sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed kunna påverka sin situation. Det enskilda barnet skall också stärkas i förmågan att vilja ta ansvar och utöva inflytande i förskolan och förberedas för delaktighet och ansvar för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle. Detta innebär, anser jag, att barn uppmuntras till att bli självständiga individer som vågar tycka och påverka det som rör honom eller henne själv.

Tidigare forskning

Johansson (2005) har undersökt det pedagogiska arbetet i förskolan genom att studera pedagogers förhållningssätt till barn. Den övervägande delen av arbetslagen i studien hade ett samspelande pedagogiskt klimat. Även i sammanhang såsom måltider eller andra stressande stunder var de flesta pedagogers inställning förfarande närvarande, lyhörd och tillåtande men de var medvetna om att dessa situationer kunde riskera att arbetssättet förändrades. Författaren kunde i vissa fall tolka en inställning av vänlig distans då de vuxna å ena sidan samspelar och visar engagemang i barns livsvärldar. Å andra sidan

kunde Johansson (2005) tyda att pedagogerna ibland är upptagna i sina egna arbetssituationer och intar ett passivt förhållningssätt, vilket inte leder till något möte med barns livsvärldar. Johansson (2005) beskriver en observation från en kontrollerande atmosfär där barn skall följa måltidens regler, om de inte sitter ordentligt hotar pedagogen att flytta en av dem till ett annat bord. En flicka anses ha busat för mycket och får sitta kvar vid bordet som straff.

I sin avhandling beskriver Hellman (2010) de framträdande normer som hon observerat under måltiden på en förskola. I maktkamper förhandlas normer som styrka, kroppslig storlek, ålder och prestation där det är de vuxnas regler som gäller. Författarens observationer visar på ett förhållningssätt där pedagogerna kopplar mat till ett sätt att bli stor och stark. Studien visar även de vuxnas sätt att lära barnen ett kontrollerat och civiliserat bordsskick. Hellman menar att måltiden är en situation då förskolepojkar förväntas äta ordentligt och ha ett fint bordsskick, att vara stor och stark och ha ett trevligt bordsskick förknippas med en statusfylld position. Hellman (2010) beskriver en matsituation då en manlig pedagog sprutar senap i ärtsoppan, säger att det här är grejer för stora starka killar, drar upp tröjarmen och visar sina muskler för barnen runt bordet. I observationen idealiseras normer om att äta till att bli stor och stark. Positionen refereras till styrka som i första hand kopplas till pojkar och män. Även en kvinnlig pedagog försöker få barnen att äta riktigt bra genom att relatera till Karl Alfred och samtidigt visa stora muskler som ett ideal att eftersträva. Hellmans studie (2010) visar att flera av pedagogerna med sin makt hotar och lockar barn till att förstå normer om styrka och prestation som önskvärda och många samtal under måltiden handlar om regler som att äta upp. Jag tänker att pedagogernas uppmaning om att äta för att bli stor och stark kan misstolkas och att en bättre pedagogisk metod är att uppmuntra barn att äta genom att koppla mat till hälsa och välbefinnande vilket överrensstämmer med de mänskliga rättigheterna³.

Barn som bekräftas och bemöts av intresserade vuxna som ställer utvecklande frågor, deltar mer aktivt i förskolans aktiviteter visar Odelfors studie (1998). Pojkar har större möjligheter, än flickor, att uttrycka sig i samlingar och vuxenstyrda situationer men i aktiviteter såsom lek där barnens egna villkor styr har flickor större möjlighet att uttrycka sig. Undersökningen visar också att könsfördelningen i gruppen påverkade deltagandet. Flickor yttrade sig mer om de var i majoritet. En annan intressant aspekt Odelfors (1998) lyfter, är de vuxnas val av samtalsämne. För att göra alla barn delaktiga är det viktigt att som pedagog fundera över vem som har mest intresse av och kunskap om ämnet. I sitt resultat har författaren också sett att barn mer engagerat deltar i det som händer när pedagogerna i större utsträckning låter dem vara delaktiga.

Inflytande beskriver Emilson (2008) som en mänsklig rättighet, att man som individ har rätt att bli sedd, hörd och respekterad. Barn har rätt att bli lyssnade på för att med inflytande kunna påverka sin miljö och verksamhet och med delaktighet medverka och vara en deltagande individ i ett samspel. Emilson har ett forskningsintresse som riktas

---

3

http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=98&module_instance=3&action=pod_show&navid=1&subnavid=98&subnavinstance=3

mot små barns institutionella fostran uttryckt i handling. Ett antagande författaren gör, är att de värden och normer som pedagoger i förskolan medvetet eller omedvetet kommunicerar till barnen visar vilka barn förskolan bidrar till att skapa. Genom att studera interaktionen mellan lärare och barn är avsikten i hennes avhandling att synliggöra väsentliga fostransaspekter och bidra till att skapa ny förståelse av förskolefostran. Emilson (2008) menar att begreppet delaktighet är svårdefinierat och används främst i en demokratisk betydelse. Ur sin studie lyfter hon begreppet utifrån tre aspekter. När delaktighet och barns perspektiv verkar som en ömsesidig relation skapas möjligheter för barn att uppleva delaktighet. Delaktighet diskuteras också som en demokratifostran och framstår då som en demokratisk rättighet. Emilson (2008) knyter även ihop delaktighet och demokratifostran med lärande och jag tänker att ett lärande om delaktighet och demokrati ger oss som människor en förståelse för våra mänskliga rättigheter.

Teoretiska perspektiv och begrepp

I följande avsnitt redogörs relevant litteratur för den teori och de begrepp jag utgår ifrån i min undersökning och som knyts till studiens syfte, frågeställningar, resultat, analys och diskussion. Jag börjar med en redogörelse av mitt valda teoretiska perspektiv och definierar därefter de centrala begrepp jag använt mig utav.

Sociokulturellt perspektiv

Dysthe (2003) lyfter sambandet mellan dialog, samspel och lärande och tar stöd i Dewey, Mead och Vygotskij som alla bygger lärandet på den sociokulturella teorin. Den grundläggande uppfattningen, ur ett sociokulturellt perspektiv, är att allt lärande sker i den sociala gruppen som individen ingår i. Ordet social definierar Dysthe (2003) å ena sidan att vi är förankrade och en del i en kultur och en gemenskap å andra sidan att ha en relation och vara i interaktion med andra människor. Det sociokulturella perspektivet är själva sambandet mellan språk och kommunikation och individens mentala och sociala lärande. Ur det sociokulturella perspektivet är viljan att lära beroende av upplevelsen av meningsfullhet skriver författaren. Perspektivet bygger på en konstruktivistisk syn, alltså hur människan skapar en förståelse utifrån erfarenheter och upplevelser. Kunskapen utformas i en social situation där interaktion och samarbete är avgörande för lärandet. Situation definieras av Dewey (Dysthe, 2003) som ett möte mellan individer, mellan individ och föremål eller mellan individ och samhälle och i varje situation berikas vi med erfarenheter.

I boken *Dialog, samspel och lärande* (2003) beskriver Dysthe Deweys, Meads och Vygotskijs teorier. Dewey menar, enligt författaren, att kunskap skapas genom aktivitet, att kontexten är betydelsefull och att kommunikation är väsentlig i läroprocessen. Dewey myntade begreppet "learning by doing". Mead anser att individens förmåga och kompetens att se ur andras perspektiv, innebär ett lärande av förståelsen för hur relationen till andra människor är. När barn interagerar med vuxna i vardagssituationer utvecklar de förståelsen för perspektivtagande. Vygotskijs centrala begrepp i sociokulturell teori är mediering. Det innebär att de intellektuella och praktiska resurser vi har och använder är de verktyg med vilka vi handlar och förstår omvärlden. Kommunikation och interaktion är avgörande i dessa processer. Vår egen fantasi ger oss förmågan att kombinera erfarenheter, känslor och tankar (Vygotskij, 1995).

Det sociokulturella perspektivet utgår ifrån den sociala värld som vi föds in i, menar Hundeide (2006). I sin forskningsstudie har författaren tagit utgångspunkt i barnets upplevelse av situationer för att förstå deras handlingar, reaktioner och färdigheter. Man måste känna till barnets kulturella bakgrund och verksamhetsgränser, vilka de tillägnar sig i sin dagliga tillvaro och i det vägledande samspelet med medmänniskor i den kulturella gemenskapen. Vi människor är meningssökande varelser och sociala möten, kommunikation och dialoger utgör grunden för utveckling och lärande menar författaren. Hundeide (2006) beskriver tre dialoger i barns utveckling, den emotionella dialogen som

bygger på ett ömsesidigt utbyte där pedagogen lyssnar och känner in barnets sinnesstämning för att bekräfta och svara med positiva känslouttryck. När pedagogen ger mening åt, berättar om, utvidgar och förklarar barnets upplevelser talar författaren om den meningsskapande och utvidgade dialogen. Den reglerande och gränssättande dialogen hjälper och stödjer barnet att handla på ett socialt acceptabelt sätt och förutse konsekvenser av sitt handlande.

Hundeide (2006) visar med detta sociokulturella perspektiv ett kritiskt alternativ och supplement till den traditionella utvecklingspsykologin. Piaget teori menar Hundeide (2006) handlar om de åldersindelade stadierna, där barn bara tillgodogöra sig kunskap inom sin biologiska utvecklingsfas. Detta synsätt kritiserar för att begränsa barns naturliga nyfikenhet att söka kunskap. Vygotskij menar tvärtom skriver Hundeide (2006) barn behöver utmanas med lite mer komplicerade uppgifter än de klarar av. Utvecklingen sker i ett samspel mellan människor där vi lär i varje möte och i likhet med Hundeide (2006) menar Nordin-Hultman (2008) att det är de sociala och kulturella händelserna som formar oss människor. I grund och botten är vi sociala och står i ett samspelsförhållande till omvärlden. De kulturella och historiska processerna i vår uppväxtmiljö möjliggör och formar barns utveckling och gör oss till dem vi är.

Barns perspektiv och barnperspektiv

Barnsynen och vårt förhållningssätt mot barn förändras ständigt. Under medeltiden betraktades barn som småväxta vuxna och upplysningen var en tid då barndomen ansågs vara en separat uppväxtperiod i en människas liv. I slutet av 1800-talet såg man barn som syndiga lärjungar och idag ser vi det aktiva, kompetenta barnet i en föränderlig värld (Vallberg Roth, 2002).

I begreppet det kompetenta barnet menar Pramling Samuelsson (2000) finns en möjlighet för alla barn, att erövra kompetens, dvs. kunskap och färdighet, utifrån sina egna förutsättningar. Hur kompetensen utvecklas beror på vilket synsätt pedagogen har. Det krävs pedagoger som ser barn, kan bemöta dem, känslomässigt och tankemässigt, uppmuntra och utmana dem. Först när man som pedagog ser och upptäcker barnets värld kan man försöka tolka och förstå barnet, dess intentioner och avsikter.

Att ta barns perspektiv menar Johansson (2005) är när pedagoger visar förståelse och respekt för barns vilja. När vi följer barnets önskan eller bekräftar dess vilja, utan att nödvändigtvis följa den, har vi som vuxna visat att barnet är en medmänniska och att hennes vilja är betydelsefull. Möjligheten att förstå ett barns perspektiv handlar i grund och botten om vårt eget synsätt. Johansson (2003) delar in pedagogers förhållningssätt i tre teman, *Barn är medmänniskor*, *Vuxna vet bättre* och *Barn är irrationella*. När pedagogen ser *Barn som medmänniskor* möts barnet som en person med behov, önskningar, vilja och med olika förmågor att förstå och ta hänsyn till. Man strävar efter att möta barnet på dess egna villkor och tar utgångspunkt i barnets erfarenheter, det är barnets perspektiv som kommer till uttryck. Inom temat *Vuxna vet bättre*, agerar pedagogerna i första hand utifrån sitt eget perspektiv på vad som anses bra för barnet. De

vuxna utgår ifrån att barn har perspektiv men det är deras egna tankar om vad som är rätt som går före barnets förståelse och upplevelse av situationen. Därmed försvinner möjligheten att följa barnets perspektiv. När pedagogen inte har för avsikt att närma sig eller använda sig av barns perspektiv faller det under temat *Barn är irrationella*. Den vuxnes eget perspektiv tas för givet och barn anses agera för att utmana de vuxna eller de regler som verksamheten bygger på.

Med utgångspunkt i ett intresse för pedagogiska frågor har Halldén (2003) intresserat sig för människans meningsskapande och för hur föreställningar byggs upp och vidmakthålls av människor i samspel. Författaren beskriver begreppen barnperspektiv och barns perspektiv och menar att barnperspektiv syftar till att ta tillvara barns villkor och verka för barns bästa eller för att studera en kultur som är skapad för barn. Barns perspektiv grundar ett perspektiv eller fångar en kultur som är barnets. Pedagoger i förskolan har en skyldighet att närma sig barnets perspektiv och vara lyhörd för barns behov, tankar, intressen och önskningar vilket ger pedagogen en ökad förståelse för barnets värld och dennes perspektiv.

Barns perspektiv och delaktighet är ömsesidigt beroende av varandra skriver Pramling Samuelsson och Sheridan (2003). Vuxnas förmåga att ta barns perspektiv är en förutsättning för att kunna göra barn delaktiga.

Inflytande och delaktighet

Begreppen inflytande och delaktighet används ofta synonymt men i Svenska Akademiens ordlista⁴ förklaras inflytande som möjlighet att påverka och delaktighet att medverka i eller ha del i.

Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) menar att barns inflytande och delaktighet innebär att barn blir delaktiga i både ord och handling när vuxna visar respekt genom att utifrån barns sätt att uttrycka sig och agera försöka tolka deras meningsskapande. Det är vuxnas förhållningssätt att ge barn rätt att uttrycka sin mening i olika sammanhang som speglar förmågan att ta barns perspektiv. Barn måste bli lyssnade på och de vuxna måste ha vetskap om barns kunskaper för att förstå barns perspektiv. Vuxna kan närma sig barns perspektiv när barn tillskrivs en egen kultur och ett eget sätt att erfaras och förstå omvärlden. Författarna skriver att förskolans arbete inriktats på förhållningssättet till barn, alltså på pedagogiken. I sin forskning har Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) kommit fram till att vuxna mer och mer strävar efter att försöka tolka barns tankar och ta deras perspektiv. Lärande och meningsskapande förutsätter delaktighet och engagemang skriver författarna. En grundförutsättning för barns möjlighet att föra sin egen talan är delaktighet i pedagogiska processer. I forskningen betonas att små barns delaktighet oftast handlar om att tolka deras agerande och att ha förtroende för att barn kan klara av situationer och händelser med rätt stöd och handledning av vuxna. Att vilja och kunna fånga barns intresse, förstå barns värld, erfarenheter och förståelse menar

---

⁴ <http://www.svenskaakademien.se/web/Ordlista.aspx>

författarna handlar om delaktighet som pedagogik. Barns möjlighet att delta och bli lyssnad på är en given demokratisk rättighet och en pedagogiks utgångspunkt. Barns lärande grundläggs å ena sidan i vuxnas förmåga att utgå ifrån ett barns perspektiv, barns sätt att se på, tänka om och förstå världen. Å andra sidan i vuxnas medvetna och riktade arbetssätt för ett lärande. Samspelet är en förutsättning för delaktighet så att barn kan kommunicera och förmedla sina erfarenheter och tankar.

Arnér (2009) tolkar begreppet delaktighet som att ta del av något som andra redan har bestämt. Författaren fokuserar på demokrati och inflytande i förskola och skola och menar att inflytande skall ge barn möjlighet att påverka sin tillvaro på ett märkbart sätt. Barns erfarenheter, idéer och initiativ skall ligga till grund för pedagogers planering av förskolans verksamhet. Planeringen bör vara flexibel för att utvecklas utifrån barns perspektiv, enligt Arnér.

När barn tillåts att delta, hjälper det dem att lära. De möjligheter att delta som erbjuds i förskolan har stor betydelse för de färdigheter och förmågor som barn utvecklar för att kunna bli ansvarstagande medborgare. Att få säga sin mening och bli lyssnad på handlar om rätten för delaktighet och när man känner sig delaktig är det också ett sätt att uppleva sig som kompetent (Bjervås (2003) ref. till Smith (2000) i Johansson och Pramling Samuelsson, 2003).

I denna studie använder jag begreppet delaktighet enligt Pramling Samuelssons och Sheridans (2003) definition, genom att analysera pedagogers förmåga att försöka tolka barns meningsskapande och därmed ge barn möjlighet att delta.

Barns lärande

Det kompetenta barnet ses av pedagoger i temat *Tilltro till barns förmåga* som är det första av tre teman för synen på kunskap och lärande som Johansson (2005) pekar på i sin studie. *Tilltro till barns förmåga* bygger på pedagoger som tar tillvara barns förmågor, ser och synliggör barns lärande, tar fasta på deras intentioner, uppmuntrar dem att fundera och gör dem delaktiga. I temat *Avvakta barns mognad* anpassas aktiviteterna utefter ålder och mognad. Målen med aktiviteterna är förgivettagna och inte tänkta i relation till barns intresse och lärande, pedagogerna utgår från barns oförmåga och anpassar verksamheten efter det. När pedagogers förhållningssätt bygger på att motivera barns lärande med positiva och negativa påföljder hamnar det under temat *Straff och belöning*.

Det mest centrala i pedagogisk kvalitet, skriver Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) är hur mötet utformas mellan den vuxne och barnet. Att låta barnet vara delaktigt, ge det utrymme för sina egna åsikter och låta barnet bli respekterat för dem, är en viktig del i arbetet som lärare. Vad och hur barn lär beror på lärarens förhållningssätt och förmåga att skapa en stimulerande och utmanade situation för varje barns lärande framhåller Pramling Samuelsson och Sheridan (2006). Författarna menar att, för att barn skall kunna utveckla sin förmåga att förstå demokratiska principer måste de delta i

konkreta sammanhang och lära sig argumentera för sina åsikter. Johansson (2005) skriver om vikten av att ta fasta på de vardagliga möjligheter som ges för barns lärande.

Illeris (2007) ser lärande som en del av den mänskliga organismens utveckling med utgångspunkt i människan som biologisk varelse. Drivkraft för lärande är hennes grundläggande behov av samarbete med sin sociala omgivning. Författaren ger en vid och öppen definition av lärande och menar att lärande är varje process som leder till kapacitetsförändring och innebär en förändring av viss varaktighet, exempelvis till dess att det inlärdas vidareutvecklas. Illeris (2007) menar att allt lärande sker i de sociala och samhälleliga sammanhang där människor samspelar. En aktiv medverkan, medbestämmande och medinflytande är viktigt för lärandet. Deltagande är enligt författaren den vanligaste samspelsformen där den lärande ingår i en gemensam målinriktad aktivitet tillsammans med andra. Vardagslärande kallar författaren det som sker i de vardagliga aktiviteterna och genom observation och imitation.

Med en analys av pedagogers syn på barn, används begreppet barns lärande i denna studie på samma sätt som Johansson (2003). Begreppet används också genom att analysera barns lärande i de vardagliga situationerna så som Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) och Illeris (2007) beskriver.

Pedagogiska atmosfärer och samspel

Förhållningssättet hur man som pedagog kommunicerar i de vardagliga samtalen med barnen på förskolan är betydelsefulla menar Johansson (2005). I hennes bok *Möten för lärande – pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan* (2005), beskriver hon tre olika pedagogiska atmosfärer som bygger på undersökning och forskning om den pedagogiska verksamheten för de yngsta barnen i förskolan. Vuxnas sätt att uppfatta, bemöta och förhålla sig till barn som personer handlar om vilken barnsyn de har, menar Johansson (2005).

Begreppet pedagogiska atmosfärer beskriver Johansson (2005) som den *samspelande, instabila* eller *kontrollerande atmosfären*. Den *samspelande atmosfären* genomsyras av pedagogens närvaro och engagemang i barns livsvärldar. Lyhördhet, uppmuntrande, stor acceptans och en avspänd inställning för barns gränsövertredelser kännetecknar pedagogens arbetssätt. Glädje, lust och humor är viktiga förutsättningar för att skapa denna atmosfär. Pedagogen pendlar mellan närvaro och en vänlig distans till barnet i den *instabila atmosfären*. Samspelet finns men inte helhjärtat för att möta barnet. Pedagogens förhållningssätt pendlar mellan ett positivt och ett kontrollerande sätt där obalans och motsägelser råder. Kontroll och ordning styrt av pedagogen kännetecknar den *kontrollerande atmosfären* och pedagogen arbetar för barnets bästa men ur ett vuxenperspektiv.

Pramling Samuelsson har tillsammans med Johansson skrivit boken *Att lära är nästan som att leka* (2007) och i den beskrivs tre olika samspel, *det explorativa*, *det berättande* och *det formbundna samspelet*. Det är barnet som har kontroll, styr aktiviteten och ges möjlighet till nya upptäckter och gränsöverskridande i *det explorativa samspelet*. Pedagog utmanar till ett samspel som öppnar upp möten mellan lek och lärande. Det är pedagogens berättelser som bygger upp *det berättande samspelet* i en värld tillsammans med barnet. Pedagogens syfte är den lekfulla berättelsen eller miljön men också lärandet. Ett *formbundet samspel* innebär att pedagog strävar efter att mer formellt lära barnet. Barnet instrueras och begränsas av den kontrollerande pedagog.

I studien används också pedagogiska atmosfärer och samspel som analysredskap på samma sätt som Johansson (2005) och Johansson och Pramling Samuelsson (2007).

Hållbar utveckling

Begreppet hållbar utveckling anses ha myntats av Lester Brown, en amerikansk miljövetare och författare. Han har skrivit flera böcker om miljöproblem och hur vi på en global nivå skall kunna skapa en hållbar utveckling. 1987 gav FN ett uppdrag till Världskommissionen för miljö och utveckling. Arbetsgruppens uppgift var att utarbeta förslag till långsiktiga miljöstrategier för en hållbar utveckling. Rapporten, som officiellt heter, *Vår gemensamma framtid*, visade sambandet mellan ekonomisk utveckling och miljöförstöring och enade världens miljörelser genom att globalt etablera Browns begrepp hållbar utveckling. Kommissionen leddes av den förra norska statsministern Gro Harlem Brundtland, därför kallas den också Brundtlandrapporten. I Brundtlandrapporten finns definitionen:

En hållbar utveckling tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.

I den globala dimensionen pekade kommissionen på generationsperspektivets tre aspekter där ekologisk, social och ekonomisk hållbar utveckling betonas (Björneloo, 2010). Den ekologiska hållbarheten⁵ handlar om att långsiktigt bevara jordens resurser och ekosystemens produktionsförmåga samt att minska den negativa påverkan på naturen och människans hälsa. Social hållbarhet innebär att långsiktigt bygga ett stabilt samhälle baserat på grundläggande mänskliga rättigheter som handlar om allt från hälsa, demokrati, rättvisa, kultur, livsstil till sysselsättning. Ekonomisk hållbarhet handlar om att hushålla med de resurser som finns, både mänskliga och materiella, för kommande generationer. De tre dimensionerna är integrerade och varandras förutsättningar och stöd enligt Björneloo⁶. Författaren menar att den sociala dimensionen är målet för hållbar utveckling då alla människor har rätt till ett värdigt liv genom att få sina grundläggande

---

⁵ http://www.kakbank-sodermalm.se/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=55

⁶ <https://gupea.ub.gu.se/dspace/handle/2077/10517>

mänskliga behov tillgodosedda. Björneloo (2010) skriver att en hållbar utveckling handlar om ansvar och solidaritet mellan generationer, folkgrupper, nationer, kvinnor och män och innebär att alla människor har rätt till ett värdigt liv.

I min studie använder jag begreppet hållbar utveckling på samma sätt som Björneloo (2010) med att analysera ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet.

Metod och genomförande

I detta avsnitt beskriver jag den metod jag valt för undersökningen, undersökningsgrupp och urval samt hur jag gått tillväga. Jag redogör för analysmetoden och de etiska aspekterna kring studien. Avslutningsvis sammanfattar jag i en metoddiskussion där jag tar upp studiens reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.

Val av metod

Jag har valt att använda mig av en kvalitativ fallstudie på en förskola som är en känd praktik för mig. Under måltiden observerade jag de barn och pedagoger som satt vid ett matbord. Sedan urminnes tider har ögat symboliserat kunskap och visdom skriver Björndal (2005). Björndal ger i sin bok *Det värderande ögat* (2005) en god och grundlig beskrivning av observation som metod. Stukát (2005) menar att observationer har en central roll för en kvalitativ metod där man tolkar och förstår de resultat som framkommer. Författaren menar att uppfattningen ett kvalitativt synsätt är holistiskt, alltså helheten av informationen är mer än summan av delarna.

Metod definieras av den norske sociologen Vilhelm Aubert (Hellevik, 1991, s.14 i Björndal, 2005) som ett tillvägagångssätt för att lösa problem och komma fram till ny kunskap. Vi kan se en metod som ett redskap som kan användas för att få en bättre bild av verkligheten. Vanligtvis skiljer man på kvantitativa och kvalitativa metoder. En kvantitativ metod förhåller sig till tal och siffror, ofta med insamlad data från ett stort antal personer. Med en kvalitativ metod studeras oftast ett mindre urval av personer och man försöker få en djupare förståelse av det man undersöker. Eftersom syftet med min studie är att få en uppfattning om barns delaktighet har jag valt en kvalitativ metod.

Att observera sin pedagogiska verksamhet är grundläggande och nödvändigt för att kunna utvärdera den menar Björndal (2005). Vidare menar författaren att observation är grundläggande för de flesta metoder, exempelvis loggbok eller videofilmning. Genom att observera får pedagogen en förståelse för inlärningsförutsättningar och beteenden och kan på så sätt planera en anpassad verksamhet eller undervisning. Det didaktiska arbetet förhåller sig till de tre grundläggande frågorna vad, hur och varför. Vad är målet, hur skall verksamheten genomföras och varför.

För att genomföra undersökningen kan olika datainsamlingsmetoder användas, exempelvis videoinspelning, ljudupptagning eller observation. I första hand har jag observerat men också samtalat med barnen och pedagogerna på avdelningen. Innan observationen gav jag viss information om vad jag skulle studera. Ett missiv (informationsbrev, bilaga A) lämnade ut till alla vårdnadshavare. I första hand var jag ingen deltagande observatör utan observationen var det primära för att på bästa sätt kunna registrera så mycket information som möjligt. Detta kallar Björndal (2005) för observation av första ordningen, det vill säga observationen är den huvudsakliga

uppgiften. Som observatör intog jag en reflekterande och forskande hållning i den trygga miljö och situation som var välkänd för barnen. Förutsättningarna för att få ut mycket information av en observation utan tekniska hjälpmedel anser Björndal (2005) är att observatören deltar så lite som möjligt. Att göra en strukturerad observation innebär att ha ett avgränsat fokus. Mina frågeställningar hade på förhand bestämt vad jag skulle observera vilket gjorde urvalet enklare.

Efter första observationen beslöt jag att även använd mig av ljudupptagning för att komplettera mina observationer. Detta gav mig en utökad dokumentation av det sociala samspelet och röstlägen som jag kunde lyssna på flera gånger. Det gav mig dessutom ett värdefullt stöd till mina anteckningar. Björndal (2005) hänvisar till studier och menar att de som observeras fort vänjer sig och inte tänker på att situationen spelas in. En bandspelare är förhållandevis liten och kan placeras utom synfältet.

Undersökningsgrupp och urval

Jag valde att göra studien på en för mig känd förskola⁷. Flera av barnen och deras föräldrar var redan bekanta med och för mig. Detta innebar att jag snabbt blev accepterad och fick tillträde och tillgång till information. Undersökningen gjordes på en 3-5 års avdelning med 20 barn, fördelat på 14 pojkar och 6 flickor. På avdelningen arbetar 3 heltids pedagoger i åldern 40-60 år med Montessoriutbildning och samtliga har en arbetslivserfarenhet i förskolan på mer än 15 år.

Barnen på förskolan har bestämt bordsplacering vid måltiderna och en plats vid varje bord är till för en pedagog. Pedagogerna byter bord varje vecka. Jag valde att observera ett bord och var med på två frukostar och två luncher. Den veckan jag genomförde min studie var det lov och flera barn var lediga. Det gjorde att bordsplaceringen blev något annorlunda än vanligt. Pedagogerna valde med hänsyn av min undersökning och i den mån det gick, låta samma barn sitta vid det matbordet jag observerade varje måltid. Vid frukosten var det inte lika många barn närvarande som vid lunch. En och samma pedagog ansvarade för frukosten båda dagarna. Ytterligare en pedagog var närvarande under nästan hela måltiden. Under luncherna deltog en annan, men samma, pedagog båda dagarna.

---

⁷ Förskolan är en Montessoriavdelning.

Genomförande

Jag har observerat två frukostmåltider och två luncher där jag valde att observera ett bord. Vid bordet satt det som mest 5 barn och en pedagog (lunch) och som minst två barn och två pedagoger (frukost). Nedan följer en förteckning över deltagarna under de observerade måltiderna. Jag har använt mig av fingerade namn. Siffrorna inom citationstecken anger barnens ålder (år: månad).

Lunch	Frukost	Lunch	Frukost
Liam (4:10)	Liam (4:10)	Liam (4:10)	Liam (4:10)
Kim (4:10)	Amanda (3:3)	Kim (4:10)	Amanda (3:3)
Jakob (4:9)	Simon (5:2)	Jakob (4:9)	
Mats (5:9)		Peter (5:2)	
	Ped. Ida	Tor (3:11)	Ped. Ida
Ped. Anna	Ped. Anna	Ped. Anna	Ped. Anna

De flesta av barnen på förskolan och jag var redan kända för varandra och jag hade dessutom besökt förskolan flera gånger innan studien startade. Inför den första observationen kom jag till förskolan lite mer än en timma innan lunchen. Barnen visste att jag skulle komma och att jag skulle sitta vid "det lilla bordet" under tiden de åt. Av några barn blev jag genast introducerad i en bygglek. Jag gick sedan runt och småpratade med alla barn innan vi satte oss i en samling. På samlingen berättade jag ytterligare en gång för dem varför jag var där och att jag var nyfiken på vad de pratar om när de äter. Därför skulle jag sitta med och lyssna och samtidigt skriva ner vad de sa. Barnen tyckte det var spännande.

Jag var utrustad med pennor och papper och innan varje observation gjorde jag en skiss av bordet och antecknade barnens placeringar och deras initialer. Under alla observationerna satt jag på en stol vid ett mindre bord alldeles bredvid det större som barnen satt vid. Barnen tittade knappt eller bara då och då på mig och tilltalade mig endast någon gång. Min första studie genomfördes med observation och fältanteckningar. Trots att jag skriver fort och använder mig av förkortningar och stödord var det svårt att hänga med fullt ut i diskussionerna men det jag på förhand visste att jag ville undersöka kunde ändå ringas in. Direkt efter lunchen skrev jag rent mitt material och reflekterade över metoden. I samråd med pedagogerna kom jag fram till att mina följande observationer skulle kompletteras med ljudupptagning. Därmed var jag tvungen att uppdatera missivet. Eftersom alla barn lämnas och hämtas på förskolan av sina vårdnadshavare, hjälpte personalen mig att göra dem uppmärksamma på och se till att alla observerat mitt tillägg.

Morgonen efter kom jag i god tid innan frukosten och småpratade med barnen. Jag berättade hur intressant det var att höra allt spännande de berättat om på lunchen dagen innan men hur svårt det hade varit att hinna med och skriva upp allting de pratat om. Därför, förklarade jag, hade jag nu tagit med mig en diktafon (liten bandspelare) och

beskrev för dem hur den fungerade. Jag visade när jag la den på bokhylla bakom matbordet och innan observationen började var jag noga med att berätta att ”nu sätter jag på bandspelaren”. De gjorde ingen större notis av den men när jag satte mig på ”min stol” frågade Liam om jag skulle sitta där hela dagen. Jag förklarade att just här skulle jag bara sitta under måltiden. Under denna observation kunde jag lättare koncentrera mig på samspelet, miner och kroppsrörelser.

Ytterligare barn hade kommit under förmiddagen så på samlingen innan lunchen berättade jag om och visade diktafonen igen. Inte heller denna gång var någon särskilt intresserad eller brydde sig, men plötsligt under senare delen av lunchen säger Jakob med tyst röst; ”Jag skall viska så inte bandspelare hör”. ”Jag älskar apelsiner!”, utropar han i nästa andetag.

Under de två luncherna hade diktafonen legat på bokhyllan men följande frukost var bara två barn närvarande så jag valde att lägga den på bordet. Trots att vi är så få verkar barnen inte bry sig om det alls och de verkar inte heller tänka på att jag sitter och skriver. Pedagogerna försöker föra in samtalet på demokratiska frågor och undrar vem som bestämmer på förskolan och vem som bestämmer hemma.

Analysmetod

Mitt insamlade datamaterial består av c:a 40 minuters observation och fältanteckningar från första observationstillfället, samt c:a 2 timmars ljudinspelning, observation och fältanteckningar från ytterligare tre observationer. Mina anteckningar från den första observationen skrev jag rent på datorn direkt efter lunchen. Observation två och tre gjordes samma dag och den eftermiddagen/kvällen transkriberade jag hela andra observationen och nästan hela den tredje. Det krävs mycket koncentration och uppmärksamhet för att kunna lyssna, höra och skriva ner observationerna på ett bra sätt. Transkriberingen blir ofrånkomligt subjektiv då det är jag som tolkar det jag hör och ser men för att göra den så objektiv som möjligt måste jag vara lyhörd och så saklig jag bara kan. Min sista observation var frukostmåltiden och den eftermiddagen transkriberade jag färdigt tredje observationen samt morgonens frukostsituation. Jag är nöjd med mitt underlag och har läst igenom det många gånger.

Jag funderade på hur jag skulle redovisa mitt material och tog fasta på mina valda begrepp. Med hjälp av dem inriktade jag mig på att i mitt insamlade material hitta intressanta situationer kopplade till mitt syfte och mina frågeställningar. Observationerna relaterade jag till relevant litteratur för att visa sambanden mellan begrepp och teorier och pedagogernas arbete med barns delaktighet. Här tog jag stöd i Odelfors (1998) som på liknande vis använt sig av de teoretiska begreppen som ett ramverk och vägvisare i sin analys.

För att kunna analysera det insamlade materialet bestämde jag mig för att kategorisera det under följande fyra rubriker; utvecklas och lära i en social kontext, lyssna på barnet, förstå demokrati och bry sig om varandra. Som analysverktyg har jag använt mig av

begreppen barns perspektiv och barnperspektiv, inflytande och delaktighet, barns lärande, pedagogiska atmosfärer och samspel samt hållbar utveckling som jag kopplat till det valda teoretiska perspektivet, det sociokulturella.

Etiska perspektiv

Björndal (2005) menar att en god pedagogisk observation innebär att man försöker iaktta faktorer och förhållanden som har betydelse för det lärande som skall ske. Observationen blir oftast bättre när man genomför den i en miljö som är trygg för deltagarna menar Stukát (2005). Ur det etiska perspektivet och enligt individskyddskravet tillfrågades barn, föräldrar och pedagoger om jag fick göra min studie på avdelningen. Jag hade en tid innan studiens början lämnat ett missiv (informationsbrev) till föräldrarna och pedagogerna där jag gett information av vad och hur jag skall observera. Jag upplyste om att deltagandet är frivilligt och att det när som helst kan avbrytas. I brevet stod också om hur datamaterialet behandlas och hur redovisningen av resultatet kommer att användas. Missivet uppdaterades en gång under pågående studie. I min studie gör jag inte några bedömningar. Deltagarna kommer inte att kunna spåras och namnen i min rapport är påhittade. Jag anser inte att anonymiteten påverkar studiens validitet.

Metoddiskussion

Studien har genomförts på en förskola där pedagogerna, flera av barnen och deras föräldrar redan var bekanta med och för mig. Detta innebar att relationen mellan mig och pedagogerna och mellan mig och barnen blev okonstlad. De upplevde inte att det var underligt att jag var där, snarare tvärtom, roligt och spännande. Jag tänker å ena sidan att observationerna och samtalen då kunde genomföras i lättsam och avslappnad anda och att jag dessutom snabbt fick tillträde och tillgång till information. Å andra sidan var jag känd för barnen och kanske det påverkade mig att inte se det alltför vardagliga och välkända. Min roll som både pedagog och observatör kan ha påverkat mitt sätt att se och tolka situationerna. Pedagogerna och jag var kända för varandra men jag hade ingen kunskap om deras arbets- eller förhållningssätt. Möjligen kände de en viss stress över mitt uppmärksammande iakttagande.

Stukát (2005) menar att kvalitativa studiers reliabilitet (tillförlitlighet) ofta är osäkra. Det låga antalet undersökningspersoner begränsar och tolkningen av studien kan bli alltför subjektiv. Jag är medveten om att jag inte såg, uppfattade eller kom ihåg allt som hände under måltiderna, men min komplettering med ljudupptagning gav mig ytterligare dokumentationsmaterial. Dessutom är jag varse om att det jag ser som resultat av mitt insamlade datamaterial är mina egna tolkningar av observationerna. Hellman (2010) skriver att det är den som observerar som har makt över det insamlade datamaterialet, hur det återges och vad som redovisas i studien.

Jag tänker att videofilmning hade varit ett alternativ till min ljudupptagning då jag kunnat fånga hela sammanhanget, men det hade kanske krävt en längre studie för att inte låta

kameran styra pedagogerna och barnen. En kamera tror jag upplevs och uppfattas mer utlämnande än ljudupptagning och direkt observation. Även Björndal (2005) påpekar risken att påverka situationen i en mer negativ riktning med en videokamera samt den mertid och utrymme den kräver i förhållande till en bandspelare.

Validiteten (giltigheten) av min studie anser jag är hög då jag kunnat få fram ett resultat av det jag avsett att undersöka och jag tycker att jag fått svar på mina frågeställningar. Ljudupptagningen i kombination med mina observationer har gett mig värdefull information om det sociala samspelet på den undersökta förskolan. Med en videokamera kan det tänkas att validiteten blivit högre då jag i större utsträckning kunnat höra och se både det verbala och icke-verbala samspelet i den komplexa kontexten. Då jag valt att studera en förskola kan studien inte ge en generell bild av hur pedagoger arbetar med barns delaktighet. I stället kan den ses som en förstudie till en fortsatt undersökning av det demokratiska arbetet i förskolan.

Det kändes mest rätt att kategorisera resultatet utefter de begrepp jag valt, för att sedan koppla till respektive frågeställning och det var så jag gjorde. Jag anser att det perspektiv och de centrala begrepp jag använt är sammanbundna och står i relation till varandra vilket gjorde arbetet med att gruppera materialet svårt. I min resultatredovisning har jag valt rubriker utefter det begrepp jag tydligast kunde utläsa i sammanställningen.

Resultat

Följande stycke inleds med en beskrivning av förskolans matrum och därefter redovisar jag mitt resultat av studien. Jag kommer att analysera mitt resultat utifrån relevant forskningslitteratur, det sociokulturella perspektivet och de centrala begrepp jag tidigare lyft.

Matrummet

Förskolans inomhusmiljö är ljus och inbjudande. Ifrån den stora hallen, som även nyttjas som bygg och lekrum, kommer man till förskolans största rum. Det används som matrum och har en köksvägg med kyl och frys, diskbänk och spis med ugn. Det finns två stora bord och ett lite mindre. Borden och stolar är låga och leksakerna och materialet i rummet exponeras väl synligt i barnhöjd. Rummet är halvt avdelat med låga bokhyllor och i ena hörnet finns en arbetsplats för vuxna. Till rummet angränsar ytterligare tre rum, ett med soffa, böcker och spel, ett med ett stort bord, spel och bygglek. Det sista rummet är anpassat för kreativt skapande. I alla rum upplevs ordning och reda.

Maten körs in på en vagn från förskolans gemensamma kök av en pedagog. På förskolan serveras vanligtvis frukostbuffé som dukas upp på det mindre matbordet. Det var lov den vecka jag gjorde min studie så många barn var lediga och dessutom var flera sjuka, därför serverades ingen frukostbuffé utan en sorts frukost dukades upp direkt på matbordet. Det är färre antal barn som äter frukost än som äter lunch. Lunchmaten dukas upp på respektive matbord av pedagogerna. Barnen har sina bestämda platser, en plats vid varje bord är vikt för en pedagog och de byter bord varje vecka. De har samling innan lunchen och när den är slut får barnen, i en turordning bestämd av pedagogerna, gå och tvätta händerna. Varje barn går själv och hämtar sin tallrik, bestick och glas som står på matvagnen för att sedan sätta sig. Pedagogerna hade gjort bordsplaceringen något annorlunda än vanligt beroende på lovet och med hänsyn till min studie hade de valt att i möjligaste mån sätta samma barn vid det matbord jag observerade.

Utvecklas och lära i en social kontext

Atmosfären på förskolan kändes trygg och lugn med dämpade samtal och jag hörde inte en enda gång att pedagogerna höjde rösten eller envägskommunicerade med barnen för att ge instruktioner och tillsägelse för att korrigera dem. Jag hörde heller aldrig pedagogerna säga ”sitt still, var tyst eller skynda dig och ät upp nu”. Det fanns ingen stress och under alla måltiderna upplevdes lugn och ro. Pedagogerna var lyhörda för barnens rörelsebehov och istället för att tillrättavisa dem att sitta still lät de barnen duka av eller gå och tvätta händerna. Barnens bordsskick förmanades aldrig, de flesta åt bara med gaffel och ibland satt någon med ett ben upp på stolen. Vid ett tillfälle skvätter

mjölken ur kannan av ett barns för häftiga rörelse, men barnet kritiserar inte utan pedagogen säger bara "oj, det är nog orkan där i".

För att ge alla barn utrymme att prata bjuder pedagogerna in dem i samtalet en efter en. Om ett barn avbryter visar de "vänta lite" genom att höja handen mot det barnet utan att släppa ögonkontakten med den de pratar med. Jag tolkar ett lärande att vänta på sin tur och därmed utveckla en förståelse för den andres perspektiv (Mead i Dysthe, 2003). Samtliga barn äter länge och i lugn och ro med god aptit, aldrig snabbt eller slarvigt. Barnen tar ofta flera portioner, de pratar om maten och vad som är gott. Jag tolkar att varje måltid var en trevlig stund i gemenskap. I samtliga av mina observationer kan jag tolka en samspelande atmosfär (Johansson, 2005).

Vi människor formas genom olika sammanhang och i de miljöer som vi föds in (Nordin-Hultman, 2008 och Hundeide, 2006). I barnets dagliga tillvaro och genom vägledande samspel med medmänniskor i den kulturella gemenskapen tillägnar sig barnet sina erfarenheter och färdigheter. Hundeide (2006) menar att sociala möten, kommunikation och dialoger är en grundförutsättning för utveckling och lärande där vi människor är meningssökande varelser. Barn lär i de vardagliga aktiviteterna genom observation och imitation (Illeris, 2007).

Följande situation beskriver hur ett barn kan tillägna sig färdigheter i en vardagsaktivitet på förskolan. Liam, Amanda och en pedagog äter frukost. Den har pågått en stund och Amanda börjar skruva på sig.

"NU vill jag duka av!" säger hon, betonar kraftfullt nu och är på väg att resa sig. "Är du verkligen mätt?" undrar pedagogen. "Du åt inte mycket idag". "Ja vill inte ha mer" svarar Amanda. "Men vi sitter kvar en stund" säger pedagogen. Pedagogen undrar om Amanda vill ha lite mjölk att dricka och hon svarar " Mm". Det går en liten stund och plötsligt tar Amanda en smörgås. "Du kan smöra själv. Det är mjukt det där smöret. Eller hur Liam, det var mjukt?" säger pedagogen. Amanda smörar sin smörgås säger ingenting. Sedan harklar hon sig som för att påkalla uppmärksamhet. Pedagogen är observant och förstår att hon vill ha pålägg. "Varsågod" säger pedagogen och sträcker fram tallriken med ost och kalvkorv. "Vad vill du ha som pålägg?". Amanda väljer kalvkorv och tar själv. Pedagogen småpratar lite med Liam och under tiden har Amanda snabbt ätit upp sin smörgås. "TACK för maten!" utropar hon och reser sig upp.

På ett positivt sätt uppmuntrar pedagogen Amanda att sitta kvar en stund till trots att hon anser sig ha ätit färdig och vill duka av. Jag tolkar att den rofyllda stämningen gör att Amanda hinner känna efter och beslutar sig för att ta en smörgås i alla fall. Pedagogen har med sitt lugn skapat en trevlig samvaro där barnen i det sociala sammanhanget lärt sig äta utan att ha bråttom. Amandas tro på sin egen förmåga stärks genom att pedagogen ger henne möjlighet att själv smöra smörgåsen och att sedan välja pålägg. I detta vardagliga sammanhang med en lyhörd och vägledande pedagog tar jag stöd i Hundeide

(2006) och Illeris (2007) och menar att Amanda givits förutsättningar att förstå socialt samspel och tilltro till sin egen förmåga. Jag tolkar att Amanda också har lärt sig minst två saker genom ”learning by doing” (Dewey i Dysthe, 2003). Dels att sitta kvar och fortfarande ingå i den sociala gemenskapen och dels att smöra och välja pålägg själv.

Samspelet i en social situation utformar kunskap där interaktionen är avgörande för lärandet skriver Dysthe (2003). Vygotskij (Dysthe, 2003) menar att den erfarenhet man tillskrivs i samspelet med andra ger en möjlighet till ett lärande för hur man kan förstå och handla i olika situationer. Detta tolkar jag att Amanda givits möjlighet till att utveckla i sammanhanget.

Att vilja lära är beroende av den meningsfullhet upplevelsen ger anser Dysthe (2003) och menar att människan skapar en förståelse utifrån erfarenheter och upplevelser. Amanda väljer att sitta kvar vid bordet utan att protestera på något sätt vilket jag tolkar som att hon faktiskt finner någon mening i sitt agerande. Förskolans pedagoger har en skyldighet att närma sig barns perspektiv och genom lyhördhet för barns behov, tankar, intressen och önskningsar stärks pedagogens förståelse för barnets värld och perspektiv skriver Halldén (2003).

Lyssna på barnet

I mina observationer kan jag tolka pedagogernas sträva efter att möta varje barns behov och önskningsar, möta dem på deras villkor och ta hänsyn till deras erfarenheter. Vid flera tillfällen gav pedagogerna barnen möjligheter att själva ta ställning och välja vilken och hur mycket mat de ville ha.

Dagens lunch består av pasta med ost- och skinksås, sallad och vatten att dricka. Tillsammans läser de en ramsa, säger varsågod och pedagoger ber dem börja ta sallad. Skålen skickas runt och alla barn tar själva. Liam tittar betänksamt i skålen och säger att han inte tycker om majs. Pedagoger svarar att han kan ta för sig, smaka och sedan eventuellt pilla bort majskornen om han inte gillar dem.

När man som pedagog visar förståelse och respekt för barns vilja tar man deras perspektiv skriver Johansson (2005). Pedagoger ser barnet som medmänniska och möter det som en person med behov, önskningsar, vilja och med olika förmågor att förstå och ta hänsyn till. Man strävar efter att möta barnet på dess egna villkor och tar utgångspunkt i barnets erfarenheter därmed kommer barnets perspektiv till uttryck. Halldén (2003) beskriver ett barns perspektiv som ett perspektiv där pedagoger fångar en kultur som är barnets.

Pedagoger i observationen är lyhörd och bekräftar Liams påstående om att han inte tycker om majs genom att ge honom valmöjligheten att pilla bort den. Samtidigt uppmuntrar hon honom att smaka. Med utgångspunkt i det som Pramling Samuelsson

(2000) menar är en syn på det kompetenta barnet tolkar jag det vara pedagogens uppfattning om barnet. Ett barn som själv ges möjlighet att tillgodose sig kompetens utifrån sina egna förutsättningar. Pedagogerna visar förståelse och respekt för Liams vilja och ger honom möjlighet att självständigt ta ett beslut som rör honom själv och därmed tar pedagogerna ett barns perspektiv anser jag och tar stöd i Johansson (2005). Liam möts som en medmänniska med egen vilja där pedagogerna inte på något sätt försöker tvinga honom att äta majs. Att i en vardaglig situation få utrymme för en egen åsikt och bli respekterad för den ger Liam ett tillfälle att utveckla sin förståelse för de demokratiska principerna.

Barnen diskuterar vad de vill göra efter maten. Kim säger att "Efter maten får någon leka med duplo". "Jaha", svarar pedagogerna dröjande och lite undrande. "Och det är Kim!", utropar Kim. "Var det du som skulle få leka med duplo Kim!" säger pedagogerna förvånade. Kim fortsätter: "Jag vill leka med Ville" (en pojke ifrån den andra avdelningen). "Ja då får vi gå och prata med honom då", svarar pedagogerna. "Efter maten vill jag leka i lekhallen tror jag", säger Kim fundersamt. "Med Ville och Jakob?", undrar pedagogerna. "Jaa", svarar Kim.

Kim är till en början lite klurig genom sitt påstående att "någon får leka med duplo efter maten". Pedagogerna spelar med och gör situationen lite spännande genom att undra vem det kan vara. Jag tolkar att pedagogerna tar Kims perspektiv och försöker närma sig hans livsvärld (Johansson, 2005). Med den meningsskapande dialogen vidareutvecklar pedagogerna det som Kim fokuserar på (Hundeide, 2006). Kim uttrycker sedan en önskan om att få leka med en pojke från andra avdelningen och pedagogerna är tillmötesgående med förslag på hur önskan kan bli tillgodosedd.

I en frukostsituation frågar pedagogerna Amanda om hon vill ha mjölk på gröten. Amanda skakar frenetisk på huvudet som ett nej. Pedagogerna pratar vidare och säger; "Du var ju lite ledsen när du kom imorse". Amanda fortsätter att skaka på huvudet. "Nå du vill inte prata om detta nu" säger pedagogerna och släpper ämnet.

Frukosten fortskrider och de andra två barnen och pedagogerna pratar om äpplemos, gröt, snö och skidor. Pedagogerna gör några försök att få med Amanda i samtalet både genom att ställa frågor relaterade till samtalet eller fråga om hon vill ha något annat att äta. Hon svarar inte och säger nästan ingenting under hela frukosten utan skakar mest på huvudet.

Amanda visar med ett tydligt kroppsspråk vad hon vill och inte vill. Pedagogerna tyder det och visar respekt för hennes önskan. Gruppen finns där men pedagogerna visar hänsyn och låter henne vara. Delaktighet och barns perspektiv är ömsesidigt beroende av varandra skriver Pramling Samuelsson och Sheridan (2003). Vuxnas förmåga att ta barns perspektiv är en förutsättning för att kunna göra barn delaktiga. Jag menar att pedagogerna i den emotionella dialogen (Hundeide, 2006) tolkat Amandas sinnesstämning och med sina frågor, sitt sätt att närma sig och försöka få med Amanda i samtalet, låtit henne vara

delaktig men tagit hänsyn till hennes eget perspektiv. Barn måste delta i konkreta sammanhang för att utveckla sin förståelse för demokratiska principer menar Pramling Samuelsson och Sheridan (2006).

Förstå demokrati

En pedagog och fem barn äter lunch och idag serveras fisk i sås, potatis och rivna morötter samt vatten att dricka. Barnen tar för sig ur de olika skålarna och skickar vidare till varandra. Det är lite svårt att få upp fisken så pedagogen hjälper till. Samtalet vid bordet utvecklas kring fisk.

Pedagogen frågar Peter; "Vad var det för fisk du och farfar fiskade upp?" "Gös" svarar han. "Ja, du äter ju så god fisk som ni fiskar själva" säger pedagogen. "Mmm", svarar Peter. Kim avbryter och sträcker ut armarna för att visa något. Pedagogen håller upp handen mot Kim för att visa vänta medan hon fortfarande har ögonkontakt med Peter. Kim tystnar men försöker strax igen; "Vet du".

Pedagogen och Peter pratar klart om fisket och Kim kommer in i samtalet genom att säga "Det finns metkrabbor också". Jakob tillägger att de har skal på sig. De pratar nu om olika sorters krabbor och Kim gestikulerar i luften hur krabbor från andra länder ser ut. "Vilka konstiga krabbor" säger pedagogen "Har du sett sådana på bild?". "Ja" svarar Kim "I min bok som jag fick av tomtén". Jakob berättar om spindelkrabbor som han sett i Kanada och på Universeum. Liam försöker säga något men Kim avbryter igen. "Vänta lite nu" säger pedagogen till Kim. Liam berättar att han sett större fiskar än laxar.

De pratar om krabbornas långa klor och Liam säger att tänderna på hans fisk var "Så här vassa och så här långa" och visar med händerna. "Drakfiskar finns också" säger Tor och kommer in i samtalet. "Pillar man på dom gör det ont". Peter säger; "Om man pillar på en igelkott kan man också sticka sig". Samtalet fortsätter om och var barnen sett igelkottar.

Emilsson (2008) skriver att man måste få medverka och vara en deltagande individ i ett samspel för att känna delaktighet. Allt lärande sker genom en aktiv medverkan i sociala och samhälleliga sammanhang där människor samspelar påstår Illeris (2007). Att lära är att delta, ingå och samspela i en målinriktad aktivitet tillsammans med andra enligt författaren. Vardagslärande kallar Illeris (2007) det som sker i de vardagliga aktiviteterna och genom observation och imitation. Arnér (2009) tolkar att delaktighet är när man tar del av något som andra redan har bestämt.

Måltiderna på förskolan är förvisso något som inte barnen själva bestämt utan det har de vuxna. Aktiviteten och barns delaktighet under måltiden styrs därför av pedagogen (Arnér, 2009) men deras sätt att förhålla sig till barnen genom att låta dem leda samtalen gör dem ändå delaktiga. Pedagogens sätt att utveckla samtalen visar på en

kommunikation där alla barn ges utrymme att delta. När pedagogen sätter upp handen mot Kim för att visa vänta säger hon ingenting till honom utan låter honom med en kroppslig gest förstå att han får vänta på sin tur. Hon har i detta läge fortfarande ögonkontakt med Peter och visar därmed respekt för hans berättande. En stund senare ber pedagogen Kim vänta när han avbryter. Jag tolkar en reglerande och gränssättande dialog (Hundeide, 2006) mot Kim som hjälper och stödjer barnet att handla på ett socialt acceptabelt sätt.

I observationen tolkar jag att både barnen och pedagogen uppmärksamt lyssnar på varandra och för samtalet vidare. Barnen utvecklar en förståelse för de demokratiska principerna. Björneloo (2010) menar att en social hållbarhet innebär en förståelse för de grundläggande mänskliga rättigheterna som exempelvis demokrati, rättvisa och hälsa.

Barnen har avslutat maten och dukat av. De sätter sig igen och väntar på frukten som de skall få till efterrätt. Pedagogen delar apelsiner, clementiner och bananer och lägger i en skål. De skickar runt skålen och småpratar om frukterna. Ett äpple ligger odelat kvar på bordet.

Kim undrar vad de skall göra med äpplet. "Jag vet inte" svarar pedagogen. "Spara" säger Kim. "Ja eller äta" säger pedagogen. Kim svarar att han vill äta det. "Vi får äta upp det vi har först så vi slipper slänga" säger pedagogen.

Skålen har gått några varv och det är bara ett par apelsinbitar kvar. Pedagogen observerar att Peter nästan inte tagit någon frukt och frågar om han vill ha äpple istället. Det vill han.

"Tror ni det är svenskt?" undrar pedagogen. "JAA!" ropar barnen i kör. Medan pedagogen läser på fruktlappen som sitter kvar på äpplet kommer en diskussion igång mellan barnen om var äpplet kommer ifrån. Jakob tittar på det gröna äpplet och säger "De röda äpplena är svenska". "Ja" svarar pedagogen "de röda juläpplena är svenska". Barnen diskuterar och föreslår Asien, Kanada, Tyskland och Grönland. "För att de är gröna?" undrar pedagogen.

Pedagogens fråga om var äpplet kommer ifrån utmanar barnens tänkande kring dess ursprungsland och transporter. Å ena sidan kanske hon skulle ha utvecklat diskussionen för tillfället gav en god möjlighet till ett meningsskapande och utvidgande samtal om den ekologiska och ekonomiska hållbarheten (Björneloo, 2010). Å andra sidan tolkade kanske pedagogen barnens begynnande rörlighet som ett tecken på att de suttit stilla länge och det var dags att avsluta lunchen. Hon släpper diskussionen, är lyhörd för barnens kroppsspråk och bemöter dem utifrån det.

Bry sig om varandra

Atmosfären på den förskola där jag gjort min studie tolkar jag som öppen, engagerad och tillåtande. Pedagogerna arbetar för en samspelande atmosfär genom att vara lyhörda, intresserade och närvarande i barnens livsvärldar (Johansson, 2005). Pedagogerna låter barnen leda och ha kontroll över samtalen. Detta beskriver Pramling Samuelsson och Johansson (2007) som det explorativa samspelet.

Diskussionerna under lunchen handlar om tv-tittande och Kim berättar att det bara är Batman på tv hemma hos honom. Pedagogen undrar då om alla tittar på samma kanal. Kim svarar att mamma och pappa har lånat en annan tv. Liam berättar att han har Spiderman i tv:n på sitt rum. Pedagogen frågar om man får titta hela tiden då, när man har tv på rummet. "Nej!" svarar Liam. Pedagogen frågar om de aldrig tröttnar på att titta på tv. Kim svarar snabbt; "Jag älskar att titta på tv!" "Jag ser på Star Wars" säger Jakob. "Men det är väl kul att komma till förskolan och träffa kompisarna och leka Star Wars" svarar pedagogen.

I samtalet tolkar jag en intresserad och deltagande pedagog som är nyfiken på barnens livsvärldar och frågar vidare. Hon förmanar inte och lägger inga värderingar i vad de tittar på eller hur länge. Samtidigt som pedagogen lyssnar ger hon barnen en ny infallsvinkel genom att säga att man kan leka Star Wars på förskolan. Därmed bekräftar hon deras fascination och uppmuntrar dem till att utveckla tv-tittandet till en lek.

Lunchen har pågått i c:a 20 minuter och barnen har suttit i lugn och ro och samtalat. Kim börjar sjunga lite och slå med händerna under bordet samtidigt som han gungar fram och tillbaka på stolen. Liam sitter med ena benet upp på stolen och Jakob sitter med benen på sidan av sin stol. Pedagogen säger "Varsågod, ni kan duka av nu".

Ytterligare ett exempel på hur pedagogen är lyhörd för barnens rörelsebehov. Hon ber dem duka av istället för att förmana någon eller säga till att man skall vara tyst, sitta still eller sitta på ett speciellt sätt. I denna observation kunde det ha funnits en maktkamp där pedagogen irriterat gett ett uttryck för att återfå vad Johansson (2005) kallar en vuxen kontrollerad situation men jag tyder en generös attityd och tolerant inställning.

Diskussion

I förskolan är alla en del i en gemenskap och jag tänker, att lära sig värna om varandra är att lära sig om sig själv. För att kunna utveckla en förståelse för delaktighet utifrån de demokratiska principerna måste vi ingå i ett samspel med andra individer. Vi måste tränas i att göra vår röst hörd, våga stå för det vi tycker och samtidigt bli respekterade för det. Att lyssna på andra och respektera deras åsikter är också att lära sig att vara delaktig.

Jag anser att jag i denna studie fått svar på mina frågeställningar som för det första handlade om hur pedagoger inspirerar barn till delaktighet, för det andra vad barnen får inflytande över och för det tredje på vilket sätt pedagoger och barn samspelar.

Pedagogernas glada och positiva inställning till barnen som kompetenta medmänniskor, deras ständiga försök att närma sig barnens livsvärldar och barnens perspektiv stimulerade och inspirerade barnen att våga vara och vara delaktiga. Det positiva speglade glada och trygga barn i ett öppet och tillåtande klimat vilket jag tolkar som en samspelande atmosfär (Johansson, 2005). De låga borden och stolarna på förskolan bidrog automatiskt till att de vuxna kom i nivå med barnen. Jag menar att det fungerar som ett verktyg som gynnar bemötandet och sättet att förhålla sig till barnen.

Barnen uppmuntras att själva ta för sig, smaka, bestämma mängden och ta ställning för bedömningen av maten och därmed ges de inflytande över det som berör dem själva. De flesta barnen åt med bara gaffel och borde pedagogerna ha visat och lärt dem hur man använder kniv och gaffel? Genom att lyssna, utveckla och bjuda in alla barn i samtalen under måltiden låter pedagogerna varje barn vara delaktigt.

Jag kunde inte i mina observationer höra att de vuxna pratade med varandra så att det negativt påverkade barnen. I samtliga observationer kan jag tolka en atmosfär där pedagogerna hela tiden strävar efter att alltid i första hand se till barnens bästa. Mina observationer kan jag koppla till det sociokulturella perspektivet, att allt lärande är situationsbundet och sker i samspelet mellan individer. Pedagogernas målmedvetna arbets- och förhållningssätt menar jag är direkt avgörande för hur atmosfären och samspelet på förskolan faktiskt är.

I arbetet och med sitt lugna handlingsätt visar pedagogerna i studien en styrka och medvetenhet genom ett hänsynstagande för varje individ. Jag har reflekterat över att jag inte kunnat urskilja någon större skillnad mellan pedagogernas synsätt. Vad beror det på? Helt säkert arbetar de mycket med dessa viktiga frågor, reflekterar ofta och har diskuterat fram ett gemensamt förhållningssätt. Jag har också funderat på om det var veckan som sådan som påverkade resultatet. Det var lov och flera barn var lediga, några var sjuka och dessutom var jag där. Trots det har jag svårt att tänka mig att förhållningssättet skulle vara avvikande en annan vecka. Om det vanligtvis skulle vara annorlunda bedömer jag att det borde lysa igenom, barnen skulle troligen inte uppträda på det lugna och trygga sättet och pedagogerna hade nog i vissa situationer agerat på ett annat sätt eller höjt rösten. Säkerligen var det lite lugnare än vanligt men jag har besökt förskolan vid andra tillfällen

och har varje gång observerat den lugna och trivsamma atmosfären. Jag tolkar att pedagogerna har en syn på barn som medmänniskor och ett arbetssätt som genomsyras av en närvaro och ett engagemang i barnens livsvärldar.

Jag kunde inte heller se någon skillnad mellan frukostmåltiden och lunchen även om det var fler barn då. Pedagogens förhållningssätt var fortfarande detsamma och enligt min uppfattning uppträdde inte barnen mer högljutt eller stökigt, trots att situationen skulle kunna ses som mer stressig och ge mer utrymme för rörelse och prat både när det gäller barn och vuxna. Den lugna miljön kan tolkas som en kontrollerande atmosfär (Johansson, 2005) men med den glädje och de trygga barnen är det uteslutet. Klimatet på förskolan känns genuint stressfritt och harmoniskt.

Att arbeta med demokrati, delaktighet och inflytande är en del i vårt uppdrag enligt Läroplan för förskolan, Lpfö 98 (Skolverket, 1998) och vi kan inte välja, men i slutändan är det alltid personens egna förhållningssätt som uttrycks. Att som pedagog lyssna och engagerat alltid försöka nå barns livsvärldar och ta tillvara varje barns intresse anser jag vara en god pedagogisk metod. Lärarutbildningen har bidragit till en större insikt för hur viktigt det är att förstå, att arbetet med människor kräver ett oerhört engagemang och flexibilitet där ens egna normer och värden ständigt ställs på sin spets. En pedagog måste vara lyhörd och uppmuntrande med stor förståelse och medvetet arbeta mot förskolans mål.

Slutord

Det arbets- och förhållningssätt pedagogerna i min undersökning visar, belyser ett insikts- och respektfullt handlande gentemot sina medmänniskor såväl barn som vuxna. Jag anser att ett demokratiskt arbete ligger helt i linje med det sociokulturella perspektivet då jag tror att det är i samspelet i de sociala sammanhangen vi lär. Så när vi som pedagoger lyfter de demokratiska principerna inflytande och delaktighet, kan de kopplas till de centrala begrepp jag lyft i min studie. Att barns utveckling och lärande sker i sociala kontexter där barns perspektiv tas tillvara och en samspelande atmosfär råder. Det främjar barns livslånga lärande för en hållbar utveckling i vår gemensamma värld.

Min förhoppning är att studien bidrar till att vi som vuxna och pedagoger får en större medvetenhet om hur vi kan skapa förutsättningar för barns möjligheter att uttrycka sig och göra sig hörda. En vardagssituation såsom måltiden ger oss möjlighet att på ett positivt och enkelt sätt bjuda in barnen i dialog och gemenskap med att fråga: Var det gott?

Referenser

- Arnér, E. (2009). *Barns inflytande i förskolan – en fråga om demokrati*. Lund: Studetlitteratur.
- Björndal, C.R.P. (2005). *Det värderande ögat*. Stockholm: Liber AB.
- Björneloo, I. (2010). *Hållbar utveckling – att undervisa utifrån helheter och sammanhang*. Stockholm: Liber AB.
- Björneloo, I. (2007). *Innebörder av hållbar utveckling. En studie av lärares utsagor om undervisning*.
Hämtat 8 april 2011, från
<https://gupea.ub.gu.se/dspace/handle/2077/10517>
- Dysthe, O. (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Emilson, A. (2008). *Det önskvärda barnet*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Halldén, G. (2003). Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp. *Pedagogisk forskning i Sverige 2003, årg. 8, nr.1-2, s. 12-23*.
- Hellman, A. (2010). *Kan Batman vara rosa?* Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Hundeide, K. (2006). *Sociokulturella ramar för barns utveckling - Barns livsvärldar*. Lund: Studentlitteratur.
- Illeris, K. (2007). *Lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, E. (2003). Att närma sig barns perspektiv. *Pedagogisk forskning i Sverige 2003, årg. 8, nr.1-2, s. 42-57*.
- Johansson, E. (2005). *Möten för lärande – Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Liber AB.
- Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2007). *Att lära är nästan som att leka -Lek och lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber AB.
- Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (Red.). (2003). *Förskolan – barns första skola!* Pozkal: Studentlitteratur.
- Kakbank Södermalm. (2010). *Hållbar utveckling*.
Hämtat 11 mars 2011, från
http://www.kakbank-sodermalm.se/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=55

Livsmedelsverket. (2010). *Mat i förskola och skola*.

Hämtat 11 mars 2011, från

<http://www.slv.se/sv/grupp1/Mat-och-naring/Mat-i-forskola-och-skola/>

Nordin-Hultman, E. (2008). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm: Liber AB.

Odelfors, B. (1998). *Förskolan i ett könsperspektiv. Att göra sig hörd och sedd*. Lund: Studentlitteratur.

Pramling Samuelsson, I. (2000). *Det kompetenta barnet*.

Hämtat 11 mars 2011, från

<http://www.ped.gu.se/users/pramling/early/kompetenta.html>

Pramling Samuelsson, I & Sheridan, S. (2003). Delaktighet som värdering och pedagogik. *Pedagogisk forskning i Sverige 2003*, årg. 8, nr. 1-2, s. 70-84.

Pramling Samuelsson, I & Sheridan, S. (2006). *Lärandet grogrund*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket. (2010). *Efterfrågade mått – förskolan*.

Hämtat 11 mars 2011, från

<http://www.skolverket.se/sb/d/1663/a/20786>

Skolverket. (1998). *Läroplan för förskolan, Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Svenska Akademiens ordlista. (2007). *Inflytande, delaktighet*.

Hämtat 11 mars 2011, från

<http://www.svenskaakademien.se/web/Ordlista.aspx>

Utrikesdepartementet. (2006). *Konventionen om barns rättigheter*. Stockholm: Edita Nordstedts tryckeri AB.

Utrikesdepartementet. (2010). *Vilka rättigheter finns det? Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter*.

Hämtat 8 april 2011, från

http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=98&module_instance=3&action=pod_show&navid=1&subnavid=98&subnavinstance=3

Vallberg Roth, A-C. (2002). *De yngre barnens läroplanshistoria*. Lund: Studentlitteratur.

Vygotskij, L. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos AB.

Bilaga A: Missiv

xx 110207

Till föräldrar/vårdnadshavare med barn på xx förskola

Hej!

Jag heter Ulrika Lundén och jobbar på xx förskola i xx. Sedan ungefär 2½ år läser jag på Lärarprogrammet på Pedagogien, Göteborgs universitet. Det är så roligt och spännande! Utbildningen är till viss del arbetsplatsförlagd, vilket betyder att jag gör mina uppgifter ute i verksamheten. Det kan vara i form av samtal med barnen, observationer i olika sammanhang eller uppgifter som jag skall utföra tillsammans med barnen.

Nu skall jag precis börja med min C-uppsats innan jag examineras i april. Min studie har som syfte att undersöka barns delaktighet och inflytande i sin vardag och jag har valt att observera måltidssituationen. Jag skulle gärna vilja komma till er förskola och hoppas på ert samtycke.

Jag kommer i första hand att observera och samtala med barnen och pedagogerna men också använda mig av ljudupptagning. Medverkan i undersökningen är frivillig och kan när som helst avbrytas. Den insamlade informationen kommer bara att användas i forskningssyfte men blir som slutrapport tillgänglig för alla. Avdelningens, barnens och pedagogernas namn kommer att avidentifieras och alla uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt.

Om ni har några funderingar eller vill fråga något, hör av er!

Tack!

Vänliga hälsningar, Ulrika

Tel: xxx